

УДК 332.1

Вітряк Олена Геннадіївна

студент магистратури

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Vitriak Olena

Master's Student of the

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ, ДОХОДІВ
ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
ANALYSIS OF BUDGET DECENTRALIZATION PROCESSES,
REVENUES AND EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS**

Анотація. У статті описується сутність "бюджетної децентралізації", пояснюються переваги та ризики запровадження на регіональному рівні. Розкриваються особливості децентралізації з точки зору макроекономічного коригування соціально-економічних процесів, встановлюються цілі бюджетної децентралізації та її основні завдання, спрямовані на створення умов для відповідальної діяльності органів державної влади. Проаналізовано нормативно-правове регулювання, бюджетну політику та її ефективність на місцевому рівні. Розглянуто фінансове забезпечення місцевого самоврядування та проведено аналіз доходів та видатків місцевих бюджетів. Досліджено особливості формування місцевих бюджетів України в умовах децентралізації влади, описано процеси формування податкових доходів та використання коштів місцевих бюджетів України. Визначено роль бюджету в управлінні місцевими фінансами.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, доходи та видатки місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти, фінансова автономія.

Summary. The article describes the essence of "budgetary decentralization", explains the advantages and risks of implementation at the regional level. The peculiarities of decentralization from the point of view of macroeconomic adjustment of socio-economic processes are revealed, the goals of budgetary decentralization and its main tasks aimed at creating conditions for the responsible activity of state authorities are established. The legal regulation, budget policy and its effectiveness at the local level were analyzed. The financial support of local self-government was considered and the expenditure of local budgets has been analyzed. Peculiarities of the formation of local budgets of Ukraine in conditions of decentralization of power were studied, the processes of formation of tax revenues and use of funds of local budgets of Ukraine are described. The role of the budget in the management of local finances is determined.

Key words: budgetary decentralization, revenues and expenditures of local budgets, interbudgetary transfers, financial autonomy.

Постановка проблеми. Україна – країна, яка з моменту здобуття незалежності зіткнулася з неймовірно великою кількістю викликів. Труднощі, які Україні довелося і ще доведеться подолати стають ще більш складним через серйозні економічні втрати – інфляція, дефіцит, невизначеність, зростання боргу та порушення нормальної економічної діяльності. Однією з головних складових економіки країни є місцеві бюджети. Саме вони вирішують цілу низку соціально-економічних проблем, забезпечують функціонування фінансової системи в країні та сприяють якісним змінам в регіонах. Реформа бюджетної децентралізації не лише принесла фінансову незалежність, а й створила умови для подальшого

розвитку територіальних одиниць у плані запровадження стимулів для забезпечення зростання соціально-економічних показників і добробуту місцевих громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану та розвитку місцевих фінансів приділялася значна увага науковців, практиків, представників органів державної влади. Серед вітчизняних науковців, які внесли вклад у дослідження цієї проблематики, можна відзначити праці Л. Демиденко [1], Ю. Наконечна [1], А. Мартинов [3], Ю. Субботович [7], О. Яценко [8] та багато інших.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати та узагальнити отримані результати в контексті особливостей бюджетної децентралізації в Україні, її впливу на місцеві доходи та видатки.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети складають основну масу фінансових ресурсів України, відіграють одну із найважливіших ролей в бюджеті держави, перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних витрат.

У 2014 році уряд ухвалив реформу бюджетної децентралізації, яка суттєво змінила і продовжує змінювати процес бюджетної політики як на місцевому, так і на національному рівнях. Реформа спрямована, насамперед, на підтримку місцевих органів влади у вирішенні ключових місцевих проблем шляхом інвестування власних фінансових ресурсів [2].

Коли громади об'єднуються, у них з'являється більше ресурсів, і вони можуть мобілізувати свої внутрішні резерви. По-перше, асоціації збільшують бюджети місцевих громад, що означає, що поступово можна проводити більш ефективну місцеву політику [3].

Передача державної влади та фінансової могутності місцевому самоврядуванню є однією з найважливіших реформ з моменту здобуття Україною незалежності.

Формування ефективної діяльності місцевого самоврядування, надання доступних, якісних послуг для суспільства та створення комфортних умов для життя громадян є основними стратегічними завданнями модернізації адміністративної системи та регіональної організації влади, що реалізуються сьогодні. Основою місцевого самоврядування є фінансова автономія. Органи місцевого самоврядування не можуть використовувати свою автономію, якщо вони не мають свободи в управлінні своїми коштами, яка б відповідала обсягу їхніх обов'язків. [4]

Реформи змусили органи місцевого самоврядування збільшити надходження до місцевих бюджетів, шукати резерви для їхнього поповнення та більш ефективно адмініструвати податки і збори. Ефективні спільноти показали високі темпи динамічного зростання власних доходів. Щодо використання коштів, увагу було зосереджено на необхідності формування оптимальної структури бюджетних видатків, створення ефективної адміністративної структури, що не має бути надто великою, постійного аналізу бюджетних видатків та запобігання нераціональному витрачання коштів [6].

Доходи і видатки місцевих бюджетів відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку регіону. Будучи основною фінансовою базою органів місцевого самоврядування, вони посідають особливе місце в бюджетній системі нашої країни. Тож на рисунку 1. Ми можемо оцінити Доходи та видатки місцевих бюджетів у період з 2015 до 2021 років.

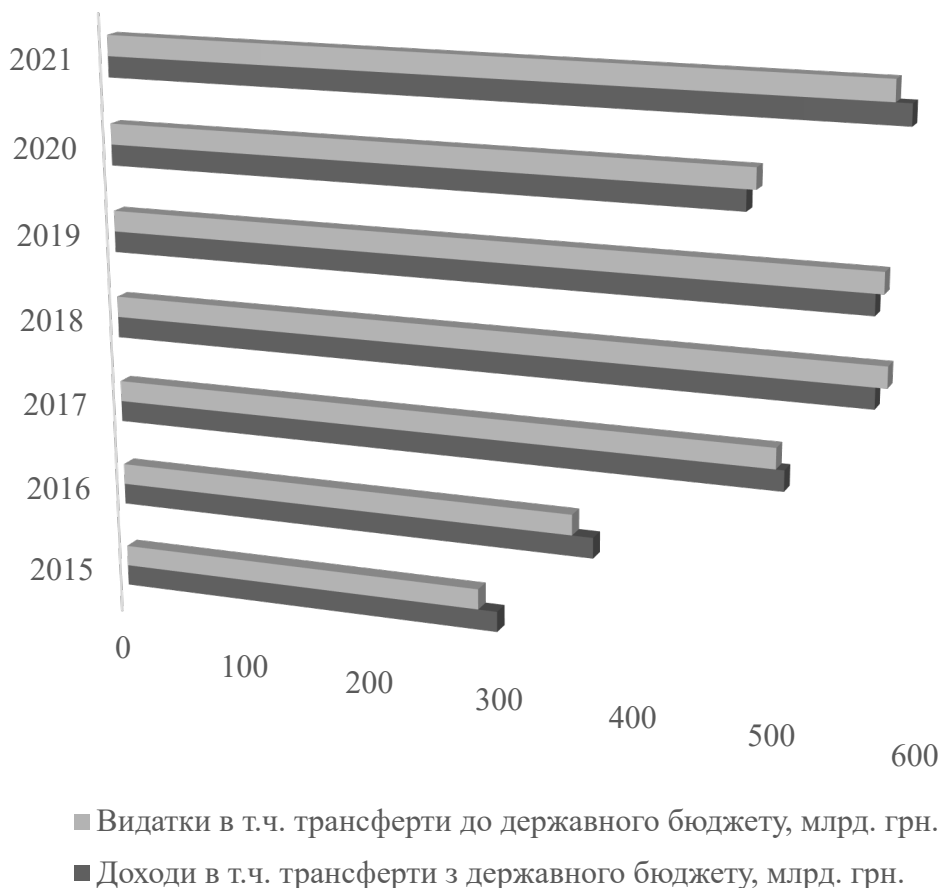

Рис. 1. Динаміка доходів та видатків місцевих бюджетів у 2015-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [5]

З поданого періоду ми можемо виділити те, що у період з 2018-2020 спостерігаємо невеликий дефіцит бюджету, що пов'язано з тим, що на виконання місцевих бюджетів мали вплив труднощі із виконанням державного бюджету так як децентралізація значною мірою залежить від динаміки основних макроекономічних показників. Частка трансфертів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів складає 33,7%, а у 2014 році цей показник складав майже 60%.

Переглядаючи доходи у 2021 р., варто відмітити приріст доходів місцевих бюджетів на 286 млрд. грн. порівняно з 2015р.. ПДФО у 2021 р. сягає більше 60% надходжень у попередньому році. Значно також зросли

надходження від податку на нерухоме майно та єдиного податку, що можна побачити на рисунку 2.

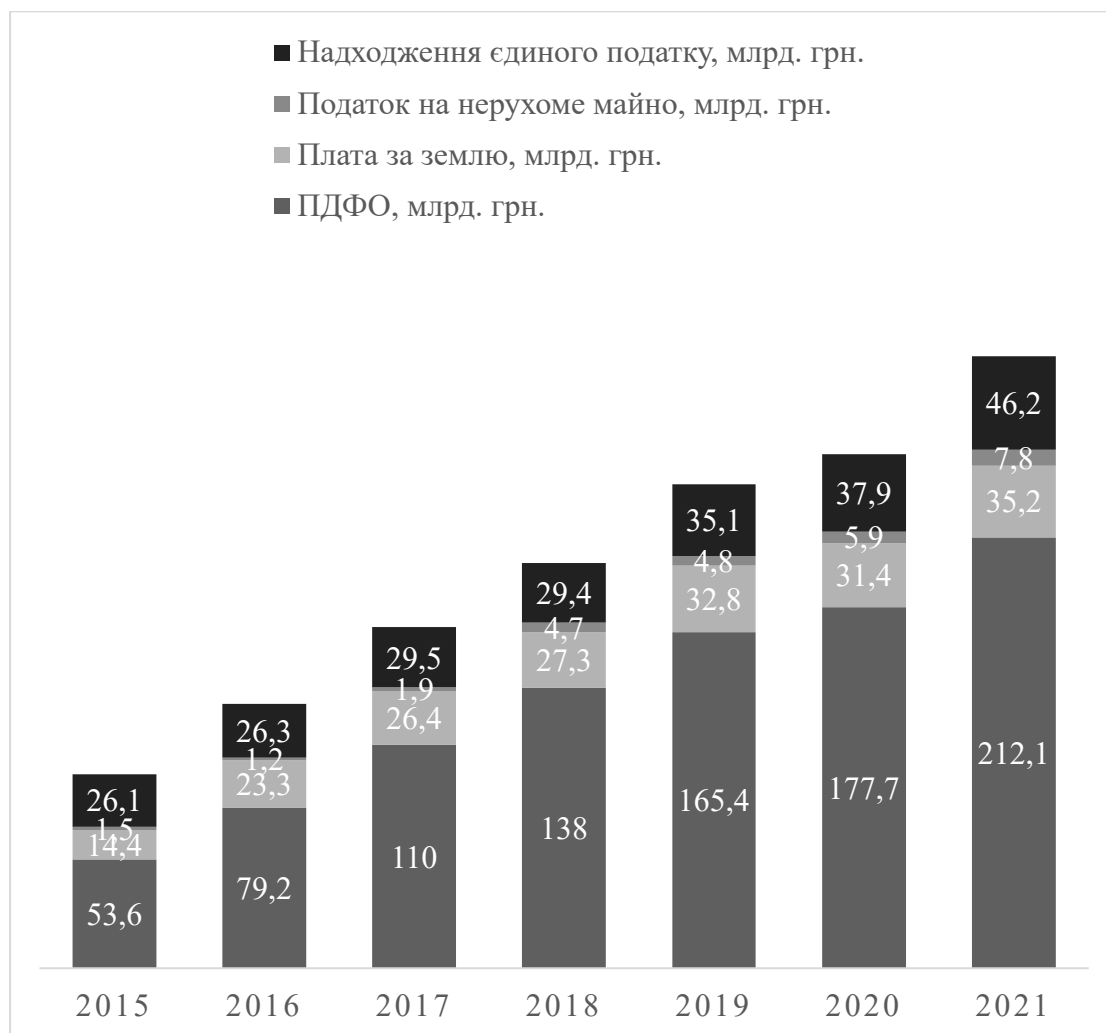

Рис. 2. Динаміка податкових надходжень за період 2015-2021 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [5]

Місцеві органи самоврядування несуть основну відповідальність за місцевий розвиток, включаючи просторове планування, управління нерухомістю, житло, соціальні послуги, початкову та середню освіту, спорт, культуру та охорону навколишнього середовища, тож на рисунку 3 зображено видатки місцевого самоврядування.

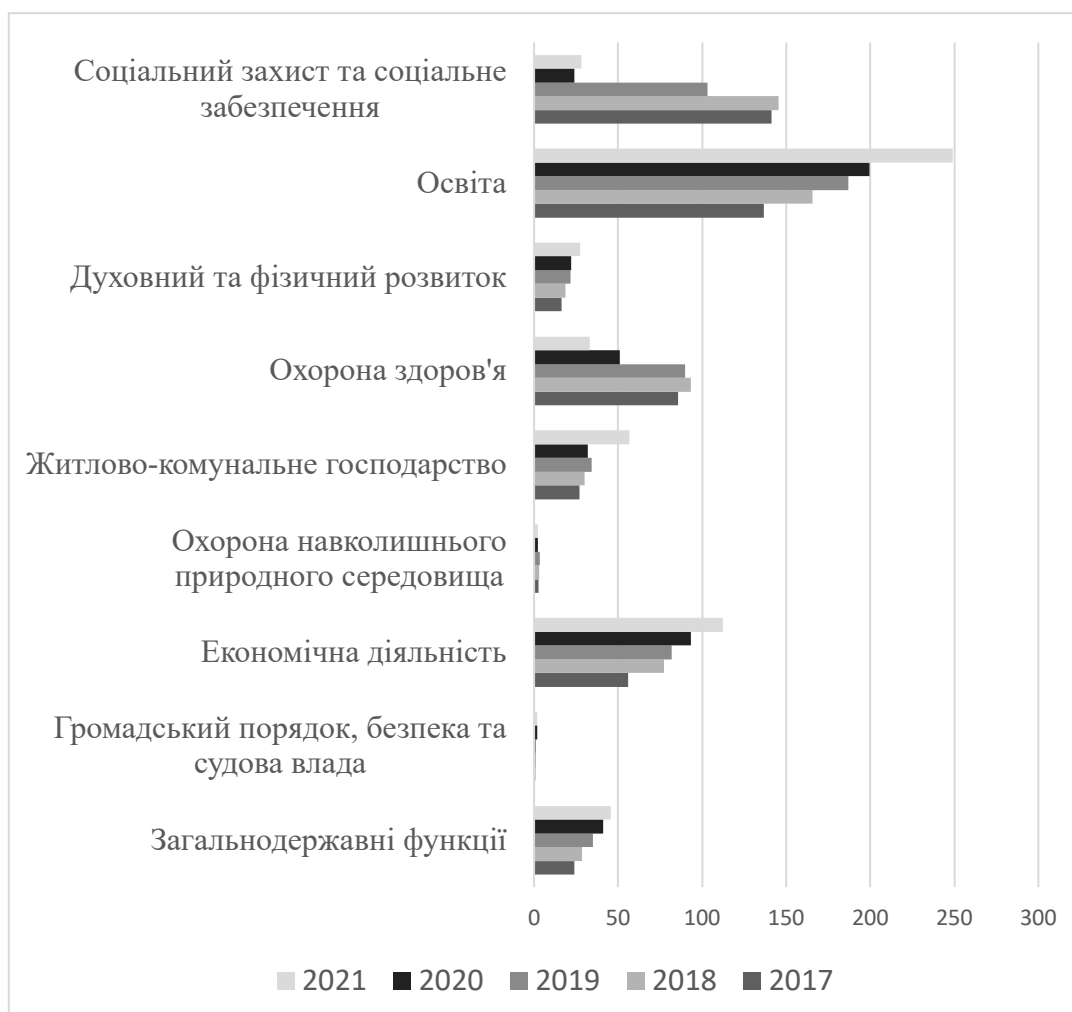

Рис. 3. Динаміка розподілу видатків на потреби місцевого самоврядування, млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [5]

Видатки місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із державного бюджету, за 2021 рік склали 569,4 млрд грн, що на 8,5% менше від планових призначень. Порівняно з 2015 роком видатків проведено більше на 289 млрд грн, або на 49,2%. Найбільше коштів було направлено на розвиток та підтримку соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та економічної діяльності.

За економічною класифікацією у структурі видатків місцевих бюджетів у 2021 році найбільші частки припадають на:

- оплату праці і нарахування на заробітну плату;
- капітальні видатки;

- використання товарів і послуг;
- поточні трансферти.

Важливим чинником повноцінного розвитку України в умовах децентралізації є формування фінансово стійких органів місцевого самоврядування, тобто стабільних і достатніх фінансових ресурсів для ефективної реалізації переданих на місцевий рівень повноважень і власних органів влади, а також оперативного вирішення соціально-економічних проблем на рівні місцевих громад. До реформи місцевого самоврядування понад 70% ресурсів було зосереджено в державному бюджеті, а решта 20% - у місцевих бюджетах [1; 7].

Висновки з даного дослідження і перспективи розвитку в поданому напрямі. Отже, такі темпи зростання доходів місцевих бюджетів зумовлені заходами уряду, спрямованими на децентралізацію фінансової системи. Органи місцевого самоврядування отримали новий виклик, що підвищив їх зацікавленість у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, вжиттю заходів із пошуку резервів для їхнього наповнення та підвищенні ефективності адміністрування податків і зборів. Збільшення доходів місцевих бюджетів в Україні з 2019 року свідчить про значне поліпшення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, що дасть їм змогу влади виконувати свої соціально-економічні завдання та закласти підвалини фінансової незалежності своїх громад.

Таким чином, беручи до уваги вищевказані показники, децентралізація бюджету показує чітку тенденцію до зміцнення місцевої фінансової бази, не зважаючи на волатильність показників, що так чи інакше залежать від добробуту держави в цілому. На жаль, ми можемо лише частково оцінити діяльність місцевих та державних органів влади, так як, на мою думку, така реформа потребує достатньо довгострокових періодів, але це дозволяє наростити місцевим бюджетам більшу фінансову спроможність

та автономність, що в майбутньому принесе чудові результати не лише для окремих регіонів а й для всієї держави.

Література

1. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фіскальна децентралізація: німецький досвід та українські реалії. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2015. № 2 (167). С. 49-54. doi: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/8>
2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/>
3. Мартинов А.Ю. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К. : В-во "Наукова думка", 2005. 672 с. : іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evro_khartiya_miscevogo_samovryad_1985
4. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
6. Про портал «Децентралізація» Місцеві бюджети. URL: <https://decentralization.gov.ua/finance>
7. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування / Ю. Л. Субботович // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2013. № 13. С. 44-46.
8. Яценко О.С. Модель фінансового менеджменту в умовах переходу до середньострокового бюджетного планування у територіальній громад

// Програма ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Європейського Союзу. 2020. 124 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/702/Financial_Management_Model.pdf

References

1. Demydenko L., Nakonechna Yu. Fiskalna detsentralizatsiia: nimetskyi dosvid ta ukraïnski realii. Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. 2015. № 2 (167). S. 49-54. doi: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/8>
2. Zakon Ukrainy "Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini". URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/>
3. Martynov A.Iu. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia 1985 [Elektronnyi resurs] // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 3: E-Y / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K. : V-vo "Naukova dumka", 2005. 672 s. : il. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evro_khartiya_miscevogo_samovryad_1985
4. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
5. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
6. Pro portal «Detsentralizatsiia» Mistsevi biudzhety. URL: <https://decentralization.gov.ua/finance>
7. Subbotovych Yu. L. Biudzhetna detsentralizatsiia ta zmitsnennia finansiv orhaniv mistsevoho samovriaduvannia / Yu. L. Subbotovych // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. 2013. № 13. S. 44-46.
8. Iatsenko O.S. Model finansovoho menedzhmentu v umovakh perekhodu do serednostrokovoho biudzhetnoho planuvannia u terytorialnii hromad //

Prohrama OON iz vidnovlennia ta rozbudovy myru za finansovoi pidtrymky Yevropeiskoho Soiuzu. 2020. 124 s. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/702/Financial_Management_Model.pdf